

UDC: 821.091(100):7.046:179.6(092)Ж.д'Арк

КОНЦЕПЦІЯ ГЕРОЇЧНОГО В ХУДОЖНІХ ТВОРАХ ПРО ЖАННУ Д'АРК

Оксана Кіт

Аспірант,
Кафедра світової літератури,
Львівський національний університет імені Івана Франка
79000, м. Львів, вул. Університетська, 1,
e-mail: oksanochkakit@gmail.com

РЕФЕРАТ

Мета. Стаття присвячена дослідженню концепції героїчного в художніх творах про Жанну д'Арк. Метою статті є виявити особливості трактування героїчного у творах, присвячених французькій національній героїні, англійської, німецької, французької, бельгійської та української літератур. **Дослідницька методика.** Для дослідження використано порівняльно-історичний та культурно-історичний методи, а також застосовано характерологічний та локально-темпоральний підходи. Використані методи дослідження дали змогу проаналізувати концепцію героїчного в художній літературі про Жанну д'Арк, зокрема у творах європейської літератури. **Результати.** У статті розглянуто специфіку вираження героїчного у творах, присвячених французькій національній героїні, різних літератур, епох та літературних напрямів, з'ясовано вплив особливостей літератури-реципієнта на формування і вираження героїчного у таких творах, а також специфіку авторського трактування героїчного подвигу на прикладі творів про Жанну д'Арк авторства В. Шекспіра, Вольтера, Р. Сауті, Ф. Шиллера, Б. Шоу, Б. Брехта, Ш. Пері, П. Клоделя, М. Метерлінка, М. Загірньої, Л. Селянського, Лесі Українки та Юрія Клена. **Наукова новизна.** Таке комплексне дослідження концепту героїчного на прикладі творів про Жанну д'Арк європейських, зокрема включаючи й українських, авторів дає змогу розширювати вивчення героїчного в художній літературі загалом та поглиблювати дослідження даного концепту в інших творах, присвячених французькій національній героїні. **Практичне значення.** Дана стаття може бути використана для подальшого вивчення концепції героїчного в художній літературі. Результати дослідження можуть бути використані для написання курсових і дипломних проектів.

Ключові слова: героїзм, історичний образ, героїчний подвиг, трансформація історичного образу, авторське трактування.

CONCEPT OF HEROISM IN THE FICTION ABOUT JOAN OF ARC

Oksana Kit

Postgraduate student,
Department of World Literature,
Ivan Franko National University of Lviv (UKRAINE),
79000, Lviv, 1, Universytetska str.,
e-mail: oksanochkakit@gmail.com

ABSTRACT

Aim. The article is dedicated to the study of concept of heroism in the fine literature about Joan of Arc. The aim of the research is to investigate the heroism interpretation specificity basing on the works about French national heroine in English, German, French, Belgian and Ukrainian literatures. **Methods.** For this research, the comparative-historical and the cultural-historical methods with the assistance of the characterological and the local-temporal approaches are used. The applied methods made it possible to analyze the concept of heroism in the fine literature about Joan of Arc, especially in the works of European literature. **Results.** The heroism interpretation specificity in the works about French national heroine of various literatures, periods and literary schools is considered in this article. There has been elucidated the influence of literature-recipient features on formation and interpretation of heroism in such works and characteristics of author's interpretation of heroic deed

based on the works about Joan of Arc by W. Shakespeare, Voltaire, R. Southey, F. Schiller, B. Shaw, B. Brecht, Ch. Péguy, P. Claudel, M. Maeterlinck, M. Zagirnyia, L. Selyanskyj, Lesya Ukrayinka and Yurii Klen. *Scientific novelty*. Such comprehensive research of concept of heroism based on works about Joan of Arc by European, including Ukrainian, authors makes it possible to further the study of heroism in fine literature in general and to increase the researching of such concept in other works about French national heroine. *The practical significance*. This article may serve for the further investigation of the concept of heroism in fiction. The results of the research can be used for writing course projects and qualification papers.

Key words: heroism, historical image, heroic deed, transformation of historical image, author's interpretation.

У літературі героїчне втілюється в образі героя, активної особистості, дії якої натхненні пафосом загальнолюдських цінностей. Герой діє в екстремальній ситуації, оскільки від його дій залежить, врешті-решт, майбутнє усього суспільства: герой є виразником передових тенденцій суспільного прогресу або захисником існуючого світоустрою. Герой володіє самостійністю характеру і волі, а отже він бере на себе тягар усієї дії і усієї відповідальності за наслідки цієї дії. Ціна успіху в героїчному діянні завжди гранично висока – аж до самопожертви. Смерть героя є виразом граничного ступеня людської свободи – це момент торжества героя, вищого співпадіння його суб'єктивних прагнень і надособистісних вартостей.

Визначальною ознакою, яка характеризує образ Жанни д'Арк в усіх його інтерпретаціях, є героїзм. Проблема героїчного начала в окремій людині і героїзму в цілому існує відтоді, як людина стала мислячою: подвиг завжди спонукає свідків та сучасників до його інтелектуального осмислення. А багаторазові спроби повторити у тій чи іншій формі фабулу про Жанну пояснюються, очевидно, тим, що в даному випадку кожна нова інтерпретація – це нова концепція, вираження історичного мислення її автора. Сама історія Жанни д'Арк ніби створена для таких різнорідних концепцій. Оскільки окремої студії, присвяченої дослідженню трактування героїчного в художніх творах про Жанну д'Арк в українському літературознавстві ще не було, це і визначає наукову новизну та актуальність пропонованої розвідки.

Отже, основна мета статті полягає у дослідженні концепції героїчного в художніх творах про Жанну д'Арк, з'ясуванні специфіки вираження героїчного у творах різних літератур, епох та літературних напрямів, присвячених французькій національній героїні, та впливу особливостей літератур-реципієнтів на формування і вираження героїчного у таких творах, а також авторського трактування героїчного подвигу.

Історична Жанна д'Арк, яка вийшла на арену Столітньої війни задля визволення рідної країни від чужоземних завойовників, стала у літературі символом героїзму, патріотизму, відродження національної самосвідомості. Саме героїзм став тією визначальною ознакою, яка особливо характеризує образ Жанни д'Арк. У зв'язку із цим літературознавець О. Червінська слушно наголошує, що «проблема героїчного начала в окремій людині і героїзму в цілому існує з того часу, як людина стала мислячою: подвиг завжди спонукає свідків та сучасників до його інтелектуального осмислення <...> Перед нами передусім образ героїчної особистості, до того ж в одній особі герой як персонаж і як особистісний тип, що особливо проявив себе, здатний на важливі

вчинки, які за своїми суспільним діями, потребують особистої мужності і часто навіть самопожертви» [4, с. 147].

Оскільки в героїчному, зазвичай, відображаються «об'єктивний зміст суспільного життя певної епохи і його суб'єктивна оцінка», то, задумавши твори на історичному матеріалі, письменник, безперечно, намагається проїнятися усвідомленням епохи, витворюючи, однак, власну концепцію героя. Свідченням цього маємо зображення французької національної героїні у творах, написаних до середини XIX ст., які з точки зору характерологічного та локально-темпорального підходів відповідають вимогам свого історичного часу.

Так, наприклад, зображення французької національної героїні у першій частині п'єси-хроніки Вільяма Шекспіра «Генріх VI» (1592) [15] викликало у багатьох критиків різкий осуд. Англійського драматурга звинуватили в тому, що сліпий націоналізм завадив йому побачити Жанну у всій своїй героїчній величі. Однак, на думку деяких дослідників, в образі Жанни д'Арк відчувається подвійність: Шекспір повинен був підкоритися переконанням глядачів, але водночас він побачив в її образі риси національної героїні [8, с. 40].

Драматург не міг не бачити її такою, якою вона була у свідомості англійського народу, що впродовж цілого століття воював проти Франції, такою, якою змальовували її англійські хроніки, що були для нього підставовим матеріалом для створення п'єси на історичну тематику. Протилежні оцінки Жанни д'Арк визначалися інтересами ворогуючих сторін. Наприклад, для більшості глядачів у сцені наприкінці п'єси, коли Жанна готова віддати демонам свої кров, тіло і душу аби лишень Франція перемогла, був закладений осуд чаклунки, якій не зможе допомогти навіть пекло. Для інших, навпаки, героїчна рішучість Орлеанської дівки у цій сцені, її безстрашність, готовність усім пожертвувати заради порятунку Франції, могли викликати співчуття.

Окрім того, у п'єсі В. Шекспіра англійський полководець Тальбот і Жанна д'Арк протиставлені одне одному як два різні втілення войовничості і героїзму. І якщо драматург позбавив французьку героїню тих достоїнств, які забезпечили їй безсмертя, він наділив ними Тальбота. Тим не менше, автор не відмовляє Жанні ні в хоробрості, ні у кмітливості, ні в здатності очолювати війська. Вона фанатично віддана своїй батьківщині, заради якої готова пожертвувати власною душею, а своїм патріотизмом вміє запалити інших. Та все ж, інтерпретація образу Жанни д'Арк В. Шекспіром викликала своєрідну хвилю обурення наступних поколінь літераторів.

Цікавим і неординарним щодо трактування образу Жанни д'Арк в літературі є, на наш погляд, XVIII ст., яке збагатило європейську літературу такими шедеврами, як бурлескно-сатирична поема Вольтера «Орлеанська дівка» і героїчна поема Роберта Сауті «Жанна д'Арк».

Поема Вольтера «Орлеанська дівка» (1755) [19] була задумана автором як пародія на поему письменника XVII ст. Жана Шаплена, в якій героїчний подвиг Жанни д'Арк зображувався як подвиг релігійної віри, а сама Жанна виступала наслідком божественного провидіння. В «Орлеанській дівці» Вольтера головна героїня постає по-селянськи неотесаною, безмежно наївною. Її світогляд

традиційний: вона щиро вірить у свою патріотичну місію і готова на самопожертву заради блага батьківщини. Введені у поему численні непристойності і фривольні сцени зваблення Жанни помітно приземлюють її образ і позбавляють його героїчних рис та ореолу святості. Образ Жанни стає травестійним втіленням епічного героя, яким автор вводить у поему тему пародіювання військових ідеалів. Проте, основною метою Вольтера, очевидно, було не висміювання історичної Жанни д'Арк, а розвінчання релігійної легенди про святу спасительку Франції, оскільки він сам писав у «Досвіді про мораль», що історична Жанна д'Арк – це «мужня дівчина, яку інквізитори і вчені у своїй боягузливій жорстокості привели на вогнище» [цит. за: 11, с. XXX].

Поема Вольтера мала відчутний резонанс – відразу ж після своєї появи вона була внесена до «Індексу заборонених книг», а більшість критиків та вчених засуджували Вольтера за негідне ставлення до національної героїні Франції. Свою реабілітацію Орлеанська діва знайшла, як не дивно, в Англії, в особі романтика-лейкіста Роберта Сауті, який прославив її в епічній поемі «Жанна д'Арк» (1796) [17], трактуючи Вольтера «зрадником батьківщини».

Більшість дослідників переконана, що поема англійського романтика була написана як полемічний виклик вольтерівській поемі. Відповідаючи на «Орлеанську діву» Вольтера, Р. Сауті прагнув ідеалізувати французьку героїню. Його Жанна – абсолютний виняток, особа, яка насамперед є пророком, визволителем і мученицею, а вирішальною ознакою її унікальності, про яку автор постійно нагадує читачеві упродовж усієї поеми, є її жіночість.

Жанна – беззаперечний центральний образ поеми, яка переважно виступає не лише вільним лицарем-мандрівником чи рятівником, а воєначальником, який веде своє військо у бій і бере активну участь у військовій справі. Несучи не лише своє знамено, яке, як знаємо з історії, було зброєю реальної Жанни д'Арк на полі бою, Жанна Р. Сауті володіє багатьма видами зброї, включаючи меч, спис і арбалет, і активно використовує їх для знищення ворога. З усіх жіночих образів поетів романтиків Жанна д'Арк Роберта Сауті – найцілеспрямованіший воїн і найвідданіший захисник народу.

У поемі «Жанна д'Арк» англійський романтик доволі реалістично зображує жахіття війни, детально описуючи рани, каліцтва, смерть воїнів; навіть сама героїня двічі поранена в шию. Через увесь текст проходить думка, що Жанна виступає не лише проти англійського ворога-загарбника, а проти війни взагалі, а основний ефект поеми полягає в тому, щоб «підкреслити пафос війни і засудити хибну славу героїчних діянь» [1, р. 30].

Окрім Р. Сауті, свою романтичну трагедію «Орлеанська діва» (1801) [13] як гнівний протест проти спалювання французької героїні написав і німецький просвітник Фрідріх Шиллер. У ній автор загалом слідує історичному плину подій, хоча і вніс деякі зміни та доповнення: вигаданою особою є англійський полководець Ліонель, в якого закохується Йоганна; повністю змінений кінець історії Жанни д'Арк, яка у трагедії Ф. Шиллера гине на ратному полі. Якраз починаючи зі сцени зустрічі Йоганни з ворожим полководцем Ліонелем, зовнішній конфлікт (війна між Англією і Францією) доповнюється ще й внутрішнім конфліктом. В душі Йоганни відбувається боротьба між обов'язком

перед батьківщиною і прагненням особистого щастя. Йоганна стоїть перед вибором. Маємо тут, безперечно, канонічне втілення головного конфлікту трагедії класицизму – конфлікт між моральними прагненнями людини і її чуттєвою природою. Йоганна переборює свої почуття. Вона перемагає себе, кінець трагедії є апофеозом героїні, яка зуміла перебороти почуття і виконати свій обов'язок перед Батьківщиною і народом.

Головне в образі Йоганни у Ф. Шиллера – це героїзм селянської дівчини, яка несамовито любить рідну країну, мужня і безстрашна у битві і готова пожертвувати особистим щастям для блага батьківщини. Задля виконання свого патріотичного обов'язку Йоганна відмовляється від заміжжя, покидає любі їй серцю отари і долини, стає на чолі занепалих духом французьких військ – веде їх від однієї перемоги до іншої. Жанна д'Арк – ідеал Ф. Шиллера його класичної епохи не тому, що проміняла на меч свій пастуший посох, а тому, що вона є прикладом абсолютно «моральної», «розумної» істоти, яка перемогла свою залежність від «чуттєвого світу» [2, р. 69]. Лише таке створіння і володіє єдино справжньою, на думку Ф. Шиллера, «внутрішньою ідеальною свободою».

Отже, у п'єсі-хроніці В. Шекспіра «Генріх VI» знаходимо перенесення рис героїчного з національної героїні Франції на рядового воїна Англії, що пояснюється національною приналежністю автора п'єси; бурлескно-сатирична поема Вольтера «Орлеанська дівка», в якій бачимо нівелювання героїчного в образі Жанни д'Арк, висміює тогочасний суспільний лад, але аж ніяк не саму героїню; а романтична трагедія Ф. Шиллера та поема романтика Роберта Сауті, що мали своїм завданням реабілітувати образ французької національної героїні, вийшли дещо зромантизованими, героїчне у них подається як найвища форма самоствердження людини.

Наприкінці XIX – початку XX ст. особливістю прочитання традиційних образів історичного походження стало прагнення авторів з'ясувати, який психологічний феномен прихований за тим чи іншим конкретним образом, за конкретним героїчним вчинком, що саме спонукало історичну особу до його здійснення. Стосовно образу Жанни д'Арк, етапними і показовими є твори, зокрема, Бернарда Шоу, Шарля Пегі, Поля Клоделя, Бертольда Брехта, Моріса Метерлінка, Лесі Українки, Юрія Клена, в яких на передній план виступає «психологізація» героїчного вчинку, завуальовані роздуми авторів про мотивацію, спонукання та прагнення до подвигу на відміну від творів попередніх епох, де сам героїчний вчинок відображався, власне, як факт.

Звертаючись до образу французької національної героїні, автори кінця XIX – першої половини XX ст. вбачали у цьому традиційному матеріалі насамперед джерело філософських роздумів про найактуальніші явища своєї епохи. Має рацію А. Мінакова, стверджуючи, що «популярність» певних традиційних образів та сюжетів в ту чи іншу епоху обумовлюється її духовними потребами, коли закладені у відповідному традиційному сюжетно-образному матеріалі проблеми (деколи несподівано) здобувають особливу соціальну активність» [10, с. 105].

Варто зазначити, що наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. відбуваються вагомі зрушення саме у європейській драматургії. Це пов'язане, перш за все, з наполегливими спробами драматургів привести європейське театральне мистецтво у відповідність із новим історичним часом. Драматургію цього періоду сучасники називали «ною драмою», підкреслюючи радикальний характер змін, що в ній відбулися. «Нова драма» з'явилася у час панування «добре зроблених», проте далеких від життя п'єс, і з самого початку намагалася повернути увагу до її найактуальніших проблем.

У полеміці зі своїми попередниками відомі драматурги (не лише практики, а й теоретики театру), Бернард Шоу та Бертольд Брехт створюють п'єси, присвячені французькій національній героїні.

Образ французької національної героїні Б. Шоу створив у полеміці зі своїми попередниками, особливо із Ф. Шиллером, якому дорікав у відході від історичної правди та надмірній романтизації героїні. «Свята Іоанна» (1923) [16] – хроніка в шести частинах з епілогом змальовує образ простої селянської дівчини, яка під час Столітньої війни очолила героїчну боротьбу французького народу з англійськими загарбниками. Усі свої симпатії Б. Шоу віддає героїні визвольного руху. Руйнуючи релігійну концепцію поступування Жанни, Б. Шоу раціоналістично пояснює зафіксовані літописцями головні «дива» французької героїні. Позбавивши їх містики, автор пояснює «таємничі голоси», наказами яких вона керувалася, самонавіюванням, силою уяви, що підживлювалася релігійністю цієї епохи.

П'єса Бертольда Брехта «Свята Іоанна з різниці» (1931) [3] мала з'явитися на сцені саме в честь 500-річчя святої Жанни, ніби продовжуючи п'єсу Б. Шоу, героїня якої в епілозі запитує: «Чи повстати мені з мертвих і повернутися до вас живою людиною?». Брехтівська героїня ніби втілює те, про що тільки думала у формі риторичного питання героїня Б. Шоу, – вона повертається у світ солдатом Армії порятунку, і тут повторюється те, що відбулося п'ятсот років тому. Для того, щоб повернути увагу читача до традиційного образу французької героїні, Б. Брехт використовує цитати із загальновідомої в Німеччині трагедії Ф. Шиллера «Орлеанська діва». Доля Брехтівської Іоанни Дарк у цій п'єсі складається і «за Шиллером», і зовсім «не за Шиллером». Зовні усе нагадує історію шиллерівської героїні: Іоанна виступає на боці пригноблених, здобуває перемоги і, помираючи, канонізується, зводиться в сан святої. Але насправді її перемоги виявляються химерними, і у свій смертний час вона усвідомлює, що уся її діяльність була спрямована на хибний шлях, була корисною не пригнобленим, а гнобителям.

Крім того, важливим фактором звернення до традиційних образів є суперечливості перехідних періодів в історії та культурі народів. Таким перехідним періодом для європейських народів став злам ХІХ–ХХ ст., духовна атмосфера якого характеризувалася глибокою світоглядною кризою, спричиненою загальним почуттям втрати цілісного світовідчуття, руйнуванням моральних основ особистості і суспільства. Однією з визначальних рис літературного процесу, що відбувався на межі ХІХ–ХХ століть, є відродження і

розвиток літератури з християнськими тенденціями, естетичною та світоглядною цілісністю, тяжінням до позитивних векторів у своєму розвитку.

Серед представників французької літератури цього періоду до образу Жанни д'Арк у своїх творах звернулися два драматурги – Шарль Пегі та Поль Клодель. У «Містерії про милосердя Жанни д'Арк» (1910) [12] Ш. Пегі відбувається конфлікт людини з людиною, глибоко і щиро віруючої людини з людиною, яка сліпо підпорядковується догмам церкви. Фінал містерії, в якому Жанна звертає свій погляд в бік Орлеану, визначає її майбутній подвиг сповнений самопожертви. Зіштовхуючи у своєму творі не вчинки, а переконання, драматург прагне осягнути і розгадати не що інше, як мотиви подвигу Жанни. Саме тому для фіналу він вибирає той момент, коли вона усвідомлено приймає не смирення, а боротьбу.

П. Клодель звернувся до образу Жанни д'Арк у драматичній ораторії «Жанна д'Арк на вогнищі» (1934) [5], що поєднує риси містерії, страстей та народних майданних постановок. Події в ораторії розгортаються у хронологічно зворотному порядку. Прив'язана до стовпа Жанна чує вигуки юрби, яка зібралася подивитися на спалення «відьми», відтворює у думках засідання церковного суду, що виніс їй вирок, пригадує коронацію в Реймсі, радість народу з приводу перемоги над англійцями і навіть далекі епізоди свого дитинства. Після кожного нового епізоду спогадів повертається страшна реальність – прив'язана до стовпа Жанна очікує на страту. В ораторії поєднуються трагедійне і фарсове, історичне і сучасне. А за словами самого П. Клоделя, «вершина життя Жанни д'Арк – смерть, вогнище в Руані. З цієї вершини у драмі <...> вона оглядає увесь ланцюжок подій, що привів її сюди» [5, с. 7].

Ще одним, не менш вагомим чинником звернення до образу французької національної героїні в європейській літературі першої половини ХХ ст. стала Друга світова війна, коли-то європейські народи в очікуванні визволення від фашистської навали мимоволі пригадували події Столітньої війни і, зокрема, той подвиг, який здійснила Жанна д'Арк задля звільнення своєї країни від іноземних загарбників. Цей фактор став вагомим для лауреата Нобелівської премії 1911 р., бельгійського драматурга Моріса Метерлінка у завершальний період його творчості; емігрувавши до США із окупованої фашистами Франції, він творить п'єсу «Жанна д'Арк» (1940) [9], яка разом із іншими п'єсами М. Метерлінка була підтвердженням ідейно-художніх відкриттів драматурга, зокрема таких, як відтворення трагізму життя, багатоплановість образів, передача «стану» персонажів засобами перифрази, натяку, паузи, жесту.

Наприкінці ХІХ – у першій половині ХХ ст. у зв'язку із культурно-історичними умовами, які склалися в Україні, відбувається гармонійне входження з подальшою адаптацією в українську літературу традиційного образу французької національної героїні. Це явище було насамперед пов'язане із тим фактором, що Жанна д'Арк є символом патріотизму, національного духу, героїзму, що є репрезентацією буття національної культури. Р. Комаров у своїй статті «Національний героїзм як предмет української філософської думки: проблема осмислення в поетичному тексті» зазначає: «український героїзм – чинник відповідної ідентичності, тому розуміння його природи розкриває

змістовний і ціннісний аспект української національної культури, формує її антропологічний ідеал, ідентифікація з яким і є процесом національної ідентифікації» [7, с. 64]. Тому не дивно, що саме в той історичний час, коли Україні потрібен був герой на кшталт Жанни д'Арк, до цього вже традиційного образу європейської літератури звернулися українські літературні діячі.

Твори про Жанну д'Арк (поетичні чи прозові), які вийшли з-під пера українських літераторів цього періоду, ніби пронизані лейтмотивом очікування такого героя, на кшталт французької героїні, для українського народу. У своїй поемі «Жанна д'Арк» (1936) [6] український поет німецького походження Юрій Клен власне прямим текстом закликає Орлеанську діву прийти і підняти Україну з колін. У поезії «Віче» (1901) [18] Лесі Українки за допомогою ретроспекції перед читачем постає здавалося б проста дитяча гра на руїнах замку, в якій авторка ототожнює себе із Жанною д'Арк, однак у вірші чітко прочитується туга поетеси за славним героїчним минулим. Обоє поетів відкрито жалкують про те, що наша земля ще не має такого героя. Прозові твори української літератури, присвячені національній героїні Франції, а саме історичні оповідання Марії Загірньої «За рідний край» (1893) [20] та Любомира Селянського «Орлеанська дівчина» (1912) [14] так само, як і поетичні твори, пронизані мотивом національного героя, який рятує свою батьківщину від іноземних загарбників і є беззаперечним патріотом рідного краю.

У цих творах сам образ Жанни д'Арк і її фабула зазнають певної «націоналізації» (термін М. Грушевського). Таким чином, образ славної доньки французького народу гармонійно увійшов та адаптувався в українському красному письменстві кінця ХІХ – першої половини ХХ ст., будучи безпосередньо пов'язаним із героїчними мотивами української літератури того часу і презентував собою у цій літературі тип героя-пробуджувача, який веде свій народ до визволення з-під ярма та до національного розвитку.

Підсумовуючи сказане вище, зазначимо, що саме героїчний імпульс часто поєднує у собі (парадоксальним чином, а разом з тим і закономірно) свавільне самоствердження людини з її бажанням служити суспільству і людству. Героїнка, беззаперечно, є доцільною також у тих випадках, коли вона знаменує захист людиною власної гідності при обставинах, у котрих зневажається її право на незалежність і свободу. І якраз тому, що напружено-кризові, екстремальні ситуації, які спонукають людей до героїчно-жертвених звершень, виникають упродовж усієї багатовікової історії, героїчне завжди знаходить своє втілення в художній творчості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Addison C. The Maiden of the Battlefield: War and Estrangement in Southey's Joan of Arc. *Romanticism on the Net*. Université de Montréal. Numéro 32-33, novembre 2003, février 2004. URL: <http://id.erudit.org/iderudit/009262ar>
2. Astell Ann W. Schiller's Johanna: Civilization, Art, and the Scapegoat. *Joan of Arc and sacrificial authorship*. Notre Dame, IN : Notre Dame UP, 2003. P. 47–76.
3. Brecht B. Die heilige Johanna der Schlachthöfe. – Berlin : [Suhrkamp Verlag](http://www.suhrkamp.de), 1962. 148 S.
4. Червинская О. В. Функциональная специфика творческого восприятия исторической личности (Жанна д'Арк в современной общеевропейской и французской литературной

- традиції). *Питання літературознавства* : наук. зб. Чернівці : Рута, 1995. Вип. 2. С. 145–159.
5. Claudel P. Jeanne d'Arc au bûcher : oratorio dramatique en XI scènes ; [texte de M. Paul Claudel ; musique de M. Arthur Honegger]. Paris : Gallimard, 1939. 102 p.
 6. Клен Юрій. Жанна д'Арк. *Юрій Клен. Вибране*. Київ : «Дніпро», 1991. С. 41–47.
 7. Комаров Р. Національний героїзм як предмет української філософської думки: проблема осмислення в поетичному тексті. *Наукові записки*. Київ : Національний університет «Києво-Могилянська академія», 2006. Т. 49. Теорія та історія культури. С. 63–67.
 8. Комарова В. П. Личность и государство в исторических драмах Шекспира. Ленинград : Изд-во Ленинградского университета, 1977. 224 с.
 9. Maeterlinck Maurice. Jeanne d'Arc. Monaco : Éditions du Rocher, 1940. 142 p.
 10. Минакова А. М. Образы вечные и мировые: Сущность и функционирование. *Вечные темы и образы в советской литературе* : межвуз. сб. науч. трудов. Грозный : ЧИГУ, 1989. С. 10–22.
 11. Мокульський С. Вольтер і Орлеанська діва. *Вольтер. Орлеанська діва*. Поема / пер. М. Рильського. Київ; Харків : Держлітвидав, 1937. С. VII–LIX.
 12. Péguy Ch. Le mystère de la charité de Jeanne d'Arc. Paris : Gallimard, 1921. 206 p.
 13. Schiller F. Die Jungfrau von Orleans. *Friedrich Schiller. Werke in drei Bänden*. München : Carl Hanser Verlag, 1966. Band III. S. 361–467.
 14. Селянський Л. Орлеанська дівчина. Львів, 1912. 46 с.
 15. Shakespeare William. Henry the Sixth. URL : <http://shakespeare.mit.edu/1henryvi/full.html>
 16. Shaw G. B. Saint Joan : a chronicle play in six scenes and an epilogue. Baltimore-Maryland : Penguin Books, 2001. 192 p.
 17. Southey R. Joan of Arc. *Robert Southey. The Complete Poetical Works of Robert Southey*. New York, 1848. P. 9–85.
 18. Українка Леся. Віче. *Зібр. творів : у 12 т.* Київ : Наук. думка, 1975. Т. 1. С. 187–189.
 19. Voltaire. La Pucelle d'Orléans : Poème, divisé en vingt chants avec des Notes. Geneve : Éditions du Cramer, 1762. 360 p.
 20. Загірня М. За рідний край. Київ : Видання Т-ва «Просвіта», 1908. 46 с.

REFERENCES

1. Addison, C. (2004), “The Maiden of the Battlefield: War and Estrangement in Southey’s Joan of Arc”, *Romanticism on the Net*, Numéro 32-33, novembre 2003, février 2004, Université de Montréal, available at: <http://id.erudit.org/iderudit/009262ar> (in English).
2. Astell, Ann W. (2003), “Schiller’s Johanna: Civilization, Art, and the Scapegoat”, *Joan of Arc and sacrificial authorship*, Notre Dame, IN : Notre Dame UP, pp. 47-76. (in English).
3. Brecht Bertolt (1962), *Die heilige Johanna der Schlachthöfe*, Suhrkamp Verlag, Berlin, 148 p. (in German).
4. Chervinskaya, O. (1995), “Functional specificity of the fictive perception of historical person (Joan of Arc in the modern European and French literary tradition)” [“Funktionalnaya specifika tvorcheskogo vospriyatiya istoricheskoy lichnosti (Zhanna d’Ark v sovremennoj obshcheevropejskoj i francuzskoj literaturnoj tradicii)”], *Pytannya literaturoznavstva*, Issue 2, Ruta, Chernivci, pp. 145-159. (in Russian).
5. Claudel, P. (1939), *Jeanne d’Arc au bûcher*. Oratorio dramatique en XI scènes (texte de M. Paul Claudel ; musique de M. Arthur Honegger), Gallimard, Paris, 102 p. (in French).
6. Klen, Yu. (1991), Joan of Arc, *Selected works* [Zhanna d’Ark, Vybrane], Yuriy Klen., Dnipro, Kyiv, pp. 41-47. (in Ukrainian).
7. Komarov, R. (2006), “National heroism as the subject of Ukrainian philosophical meanings: the problem of perception into the poetic text” [“Nacionalnyj geroyizm yak predmet ukrayinskoyi filosofskoyi dumky: problema osmyslennya v poetychnomu teksti”], *Naukovi zapysky*, Natsionalnyi

- universytet “Kyievo-Mohylianska akademiia”, Vol. 49: Theory and history of culture, Kyiv, pp. 63-67. (in Ukrainian).
8. Komarova, V. (1977), *Person and State in the historical dramas by Shakespeare* [*Lichnost i gosudarstvo v istoricheskikh dramah Shekspira*], Leningrad, 224 p. (in Russian).
9. Maeterlinck, M. (1940), *Jeanne d'Arc*, Éditions du Rocher, Monaco, 142 p. (in French)
10. Minakova, A. (1989), “Eternal and World Images: Essence and Functioning” [“Obrazy vechnye i mirovye: Sushchnost i funkcionirovanie”], *Vechnye temy i obrazy v sovetskoj literature*, Groznyj, pp. 10-22. (in Russian).
11. Mokulskyj, S. (1937), “Voltaire and The Made of Orleans”, *Voltaire. The Made of Orleans. The poem*, trans. into Ukrainian by M. Rylskyj, [“Voltaire i Orleanska diva”, Volter. Orleanska diva. Poema, per. M. Rylskoho], Derzhlitvydav, Kyiv and Kharkiv, pp. VII-LIX. (in Ukrainian).
12. Péguy, Ch. (1921), *Le mystère de la charité de Jeanne d'Arc*, Gallimard, Paris, 206 p. (in French).
13. Schiller, F. (1966), *Die Jungfrau von Orleans*, Werke in drei Bänden, Band III, Carl Hanser Verlag, München, pp. 361-467. (in German).
14. Selyanskyj, L. (1912), *Maid of Orleans* [*Orleanska divchyna*], Lviv, 46 p. (in Ukrainian).
15. Shakespeare, W. (1592), *Henry the Sixth*, available at: <http://shakespeare.mit.edu/1henryvi/full.html> (in English).
16. Shaw, G.B. (2001), *Saint Joan, A chronicle play in six scenes and an epilogue*, Penguin Books, Baltimore-Maryland, 192 p. (in English).
17. Southey, R. (1848), “Joan of Arc”, *The Complete Poetical Works of Robert Southey*, New York, pp. 9-85. (in English).
18. Ukrainka, L. (1975), Popular Assembly, *Collected works in 12 vol.* Vol. 1, [Viche, Zibr. tvoriv u 12 t. T. 1], Naukova dumka, Kyiv, pp. 187-189. (in Ukrainian).
19. Voltaire. (1762), *La Pucelle d'Orléans*. Poëme, divisé en vingt chants avec des notes, Éditions du Cramer, Geneve, 360 p. (in French).
20. Zagirnia, M. (1908), *For Native Land* [*Za ridnyj kraj*], Prosvita, Kyiv, 46 p. (in Ukrainian).

